



ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Sylvie Šiškeové a soudců Karla Šimky a Evy Šonkové v právní věci žalobkyně: **R. Š.**, zast. Mgr. Hanou Šnyrchovou, advokátkou se sídlem Veveří 365/46, Brno, proti žalovanému: **Ministerstvo zdravotnictví**, se sídlem Palackého náměstí 375/4, Praha 2, proti rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 15. 8. 2022, č. j. MZDR 18980/2022-3/PRO, o kasační stížnosti žalobkyně proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2024, č. j. 9 Ad 18/2022-35,

t a k t o :

- I. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2024, č. j. 9 Ad 18/2022-35, **se ruší.**
- II. Rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 15. 8. 2022, č. j. MZDR 18980/2022-3/PRO, **se ruší** a věc **se vrací** žalovanému k dalšímu řízení.
- III. Žalovaný **nemá** právo na náhradu nákladů řízení o žalobě ani o kasační stížnosti.
- IV. Žalovaný **je povinen** zaplatit žalobkyni náhradu nákladů řízení o žalobě a o kasační stížnosti ve výši **25 450 Kč**, a to do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku k rukám její zástupkyně Mgr. Hany Šnyrchové, advokátky.

O d ů v o d n ě n í :

I. Vymezení věci

[1] Tato věc se týká nároku žalobkyně na poskytnutí jednorázové peněžní částky za protiprávně provedenou sterilizaci, o němž se rozhoduje podle zákona č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem (dále „zákon o protiprávních sterilizacích“).

[2] Žalobkyně požádala žalovaného o poskytnutí jednorázové peněžní částky jako osoba sterilizovaná v rozporu s právem. Žalovaný žádost zamítl. Uvedl, že žalobkyně o sterilizaci požádala s tím, že je jí 38 let, má pět dětí a další těhotenství si nepřejí. Proti rozhodnutí žalovaného podala žalobkyně rozklad. Oproti prvotní žádosti o odškodnění upřesnila svou verzi skutkového děje a vyslovila přesvědčení o řízeném a systematickém plánu na provedení své sterilizace. Ministr zdravotnictví rozklad zamítl, neboť žalobkyně neprokázala nátlak na svou osobu ani nenavrhla relevantní důkazy.

[3] Proti rozhodnutí o rozkladu se žalobkyně bránila u Městského soudu v Praze, který žalobu zamítl. Uvedl, že zdravotnická dokumentace nenasvědčuje tomu, že byl sterilizační zákrok proveden protiprávně. Výpověď žalobkyně označil městský soud za nevěrohodnou. Zbývající důkazní návrhy neprovedl, neboť šlo převážně o listiny, které jsou součástí správního spisu.

[4] Městský soud dospěl na základě zdravotnické dokumentace k závěru, že stěžovatelka byla hospitalizována za účelem laparoskopické sterilizace. Před provedením výkonu byla seznámena s jeho povahou, což vyplývá i ze žádosti o povolení sterilizace. V den přijetí k hospitalizaci absolvovala vstupní gynekologické vyšetření a v den zákroku též interní předoperační vyšetření. Obsah zdravotnické dokumentace nenasvědčuje tomu, že by stěžovatelka nebyla o povaze zákroku řádně a s předstihem informována a nevěděla, jaký zdravotní výkon podstoupí. Stěžovatelka vlastnoručně podepsala více dokumentů ve zdravotnické dokumentaci. Městský soud tak neměl pochybnosti o úplnosti a pravdivosti zdravotnické dokumentace.

II. Kasační stížnost a vyjádření žalovaného

[5] Žalobkyně (dále jen „stěžovatelka“) v kasační stížnosti namítla, že městský soud nesprávně shledal, že údaje ve zdravotnické dokumentaci jsou pravdivé, a o skutkovém stavu neměl důvodné pochybnosti. Nezohlednil však stěžovatelčinu výpověď ani to, že ze zdravotnické dokumentace vyplývají skutečnosti, které vzbuzují pochybnosti o zákonnosti lékařského postupu.

[6] Stěžovatelka nepovažuje za pravděpodobné, že by se sama bez doporučení lékaře dostavila do nemocnice a požadovala provedení sterilizace. Žádost o tento zákrok je strojově vyplněným tiskopisem formátu A4. Žádost tedy nese-psala „po zralém uvažení“ sama, ale vyplnila ji třetí osoba. Ze zdravotnické dokumentace jednoznačně neplyne, že stěžovatelka navštívila nemocnici za účelem provedení sterilizace. Žádost o provedení sterilizace byla sepsána až poté, co se stěžovatelka do nemocnice dostavila. Stěžovatelka mohla nemocnici vyhledat stejně tak za účelem gynekologické kontroly a předepsání antikoncepce, jak uvádí ve své výpovědi. Pokud skutečně chtěla požádat o sterilizační zákrok, měla podle tehdejší právní úpravy podat odůvodněnou žádost, kterou by projednala sterilizační komise.

[7] Stěžovatelka dále činí sporným, že byla srozumitelně a v dostatečném rozsahu informována o účelu, povaze, předpokládaném přínosu a důsledcích zdravotního výkonu. Podpis žádosti, jejíž součástí je i „prohlášení“, podle něhož si je stěžovatelka vědoma, že zákrok je trvalý a nezvratný, a „svolení k operaci“, je podle ní nedostatečným informováním ve smyslu § 3 odst. 1 zákona o protiprávních sterilizacích.

pokračování

[8] Stěžovatelka dále trvá na tom, že ji k návštěvě nemocnice přiměl nátlak sociální pracovnice. Ta stěžovatelce sdělila, že pokud sterilizaci nepodstoupí, přijde o sociální měsíční dávku 500 Kč, a přislíbila jí ještě dávku jinou. Současně byla stěžovatelka uvedena v omyl, že se jedná pouze o gynekologické vyšetření za účelem stanovení vhodné antikoncepce.

[9] Podle stěžovatelky nebyl dodržen postup podle § 11 směrnice Ministerstva zdravotnictví ČSR č. 1/1972 ze dne 17. 12. 1971, o provádění sterilizace, účinné v rozhodném období (dále jen „směrnice č. 1/1972“). Po kladném rozhodnutí sterilizační komise totiž stěžovatelka před zákrokem žádné prohlášení nepodepsala; ostatně to neplyne ani ze zdravotnické dokumentace. Lékaři postupovali v rozporu se zákonem č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, s již citovanou směrnicí a se zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Stěžovatelka o zákrok nepožádala ani s ním nesouhlasila. O jeho nezvratnosti nebyla srozumitelně a v dostatečném rozsahu poučena. Tím byla omezena její svoboda rozhodování o soukromém a rodinném životě.

[10] Žalovaný ve vyjádření ke kasační stížnosti uvedl, že zdravotnická dokumentace nebyla zpochybněna. Plyne z ní, že se stěžovatelka dostavila k hospitalizaci za účelem provedení sterilizace. Nic nenasvědčuje tomu, že šla do nemocnice na běžnou gynekologickou prohlídku. V den nástupu do nemocnice podala podepsanou žádost o provedení sterilizace s tím, že jí je 38 let, má pět dětí a další těhotenství si nepřeje. Uvedla, že si je vědoma trvalosti a nezvratnosti zákroku; byla tedy řádně poučena. Předtištění žádosti na psacím stroji nesnižuje vážnost stěžovatelčiny vůle. Podpisem žádosti stěžovatelka o sterilizaci prokazatelně požádala. Implicitní souhlas se sterilizací udělila podstoupením předoperačního vyšetření. Souhlas s operací udělila podpisem tzv. reversu.

[11] Podle žalovaného platí pro zdravotnickou dokumentaci presumpce správnosti. Stěžovatelka její obsah nevyvrátila, a navíc se jí sama dovolávala. Pouze v rozkladu předeštlá nepodloženou úvahu o manipulaci se zdravotnickou dokumentací. Zákon o protiprávních sterilizacích je postaven na posuzování nároku v řízení o žádosti s nezbytností označení důkazních prostředků. Nelze akceptovat čestné prohlášení žadatelky. Stěžovatelka tak musí svá tvrzení prokázat, resp. navrhnout další důkazy.

[12] V replice stěžovatelka poukázala na zprávu Veřejného ochránce práv ve věci zamítnutí její žádosti o odškodnění protiprávní sterilizace ze dne 13. 2. 2023 a jeho závěrečné stanovisko s návrhem na opatření k nápravě ve věci žádosti o odškodnění za protiprávní sterilizaci ze dne 25. 7. 2024. Podle Veřejného ochránce práv žalovaný ani ministr zdravotnictví nezkoumali, zda sterilizační komise rozhodovala o žádosti v dostatečném složení požadovaném sterilizační směrnicí. Dále neposoudili otázku existence stěžovatelčina svobodného a informovaného souhlasu s provedením sterilizace, nezjistili další skutečnosti a nezajistili podklady k tvrzení stěžovatelky ohledně nátlaku sociální pracovnice. Stěžovatelka na tato pochybení také poukazovala, městský soud se s nimi však nevypořádal.

III. Posouzení Nejvyšším správním soudem

[13] Kasační stížnost je přípustná, projednatelná a také důvodná.

[14] Podle § 4 odst. 1 zákona o protiprávních sterilizacích má oprávněná osoba nárok na poskytnutí jednorázové peněžní částky ve výši 300 000 Kč. Podle odst. 2 téhož ustanovení je tento nárok třeba uplatnit u ministerstva nejpozději do tří let od účinnosti tohoto zákona, jinak zaniká. O přiznání nároku rozhoduje podle § 5 odst. 1 téhož zákona žalovaný. Podle odst. 2 téhož ustanovení se v řízení postupuje podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, nestanoví-li zákon o protiprávních sterilizacích jinak.

[15] Podle § 3 odst. 1 zákona o protiprávních sterilizacích *sterilizací v rozporu s právem pro účely tohoto zákona se rozumí zdravotní výkon zabraňující plodnosti, k jehož provedení oprávněná osoba neudělila souhlas, nebo souhlas udělila při takovém porušení právních předpisů upravujících v rozhodném období provedení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti anebo za takových okolností, jež vylučují nebo vážně narušují svobodu a prostotu omylu uděleného souhlasu.* V odst. 2 téhož ustanovení se dále uvádí, že porušením právních předpisů a okolnostmi podle odstavce 1 se rozumí zejména působení na oprávněnou osobou v podobě jakéhokoli nátlaku, donucení či přesvědčování, aby se zdravotnímu výkonu zabraňujícímu plodnosti podrobila, jakož i skutečnost, že oprávněná osoba nebyla srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu a o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaného zdravotního výkonu a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích.

[16] V rozhodném období byl relevantním právním předpisem zákon o péči o zdraví lidu. Podle jeho § 23 odst. 1 věty první s označením „*Poučení a souhlas nemocného*“ zdravotnický pracovník způsobilý k výkonu příslušného zdravotnického povolání informuje pacienta, popřípadě další osoby v souladu s § 67b odst. 12 písm. d), o účelu a povaze poskytované zdravotní péče a každého vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, jakož i o jeho důsledcích, alternativách a rizicích.

[17] Podle § 27 zákona o péči o zdraví lidu sterilizace se smí provést jen se souhlasem nebo na vlastní žádost osoby, u níž má být sterilizace provedena, a to za podmínek stanovených ministerstvem zdravotnictví. Podle § 2 písm. b) směrnice č. 1/1972, která stanovila tyto podmínky, platilo, že sterilizace je přípustná, provádí-li se ve zdravotnickém zařízení na vlastní žádost nebo se souhlasem osoby, u níž má být sterilizace provedena, na zdravých pohlavních orgánech ženy, jestliže by těhotenství nebo porod vážně ohrozily život ženy nebo jí způsobily těžkou a trvalou poruchu zdraví. Tato směrnice dále stanovila formální náležitosti žádosti i proces schválení sterilizační komisi.

[18] Podle § 5 odst. 1 písm. b) směrnice č. 1/1972 o tom, že sterilizace je indikována, rozhoduje: v případech podle § 2 písm. b) až g) lékařská komise k tomu účelu ustavená (sterilizační komise). Sterilizační komisi zřizuje ředitel okresního ústavu národního zdraví při nemocnici s poliklinikou, a to pro sterilizaci žen při takové, která má nemocniční ženské oddělení, a pro sterilizaci mužů při takové, která má nemocniční urologické nebo chirurgické oddělení. Předsdou komise je ředitel nemocnice s poliklinikou, členy komise jsou vedoucí lékař nemocničního ženského, popř. urologického nebo chirurgického oddělení nemocnice s poliklinikou, kde se žena či muž léčí, a odborný lékař, z jehož oboru je indikace, popř. kontraindikace.

[19] Podle § 10 směrnice č. 1/1972 o každém projednání žádosti o sterilizaci pořídí předseda komise protokol, který obsahuje jméno a bydliště osoby, u níž má být sterilizace provedena,

pokračování

odborné posudky členů komise a záznam o průběhu jednání s rozhodnutím. Originál protokolu podepsaný všemi členy komise zůstane u předsedy.

[20] Podle § 11 směrnice č. 1/1972 je-li o žádosti rozhodnuto kladně, pošle předseda žadatelku (žadatele) s doporučením na ženské (urologické nebo chirurgické) oddělení, jehož vedoucí je členem komise. Zároveň tam zašle opis protokolu, který se stane součástí chorobopisu. Před zákonem podepíše osoba, u níž má být sterilizace provedena, popřípadě její zákonný zástupce (opatrovník), prohlášení, že s provedením sterilizace souhlasí a že bere na vědomí písemné poučení o tom, do jaké míry je sterilizační zákrok reparaibilní.

[21] Podle § 3 správního řádu, *nevyplývá-li ze zákona něco jiného, postupuje správní orgán tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro soulad jeho úkonu s požadavky uvedenými v § 2.*

[22] Podle § 45 odst. 2 správního řádu, *nemá-li žádost předepsané náležitosti nebo trpí-li jinými vadami, pomůže správní orgán žadateli nedostatky odstranit na místě nebo jej vyzve k jejich odstranění, poskytne mu k tomu přiměřenou lhůtu a poučí jej o následcích neodstranění nedostatků v této lhůtě; současně může řízení přerušit (§ 64).*

[23] Podle § 52 správního řádu, *účastníci jsou povinni označit důkazy na podporu svých tvrzení. Správní orgán není návrhy účastníků vázán, vždy však provede důkazy, které jsou potřebné ke zjištění stavu věci.*

[24] Pokud jde o problematiku nezákonných sterilizací, NSS odkazuje na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) ze dne 8. 11. 2011, *V. C. proti Slovensku*, stížnost č. 18968/07. Nezákonná sterilizace je podle něj porušením čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tedy vystavením nelidskému a ponižujícímu zacházení. K provedení sterilizace duševně způsobilé osoby je podle ESLP nezbytný informovaný souhlas, nejedná-li se o výjimečné situace, kdy by byl ohrožen její život nebo zdraví. Sterilizační zákrok provedený bez informovaného souhlasu je hrubým zásahem do fyzické integrity ženy, které je tím odňata schopnost reprodukce.

[25] Tyto závěry zohledňuje i zákon o protiprávních sterilizacích. Za provedení protiprávní sterilizace je odpovědný stát, neboť v minulosti nepřijal dostatečnou úpravu informovaného souhlasu s tímto zákrokem. V některých případech dokonce sociální pracovníci dotčené ženy k podstoupení sterilizace motivovali. Přijetím zákona o protiprávních sterilizacích stát svou odpovědnost výslovně uznal s cílem zajistit efektivní prostředek nápravy ve formě odškodnění obětí protiprávních sterilizací (rozsudek NSS ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 As 61/2023-65, č. 4623/2024 Sb. NSS, bod 19). Účel zákona o protiprávních sterilizacích však nezajistí pouhá formální možnost požádat o jednorázovou peněžitou dávku. Naopak, odpovědnost státu za protiprávně provedené sterilizace vyžaduje, aby byla skutečně zajištěna efektivní možnost postižených osob dosáhnout nápravy vzniklého stavu, minimálně tedy v podobě přiznání zákonem stanovené peněžité částky (rozsudek NSS ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022-42).

[26] Stěžovatelka považuje napadený rozsudek za nezákonný, neboť městský soud nesprávně vycházel z toho, že údaje obsažené v její zdravotnické dokumentaci jsou pravdivé. Správnost zdravotnické dokumentace navíc městský soud presumoval i v situaci, kdy

stěžovatelka přdestřela odlišná skutková tvrzení. Městský soud tedy stejně jako žalovaný i ministr zdravotnictví dospěl k závěru, že stěžovatelka nevyvrátila správnost obsahu zdravotnické dokumentace a nenavrhla ani žádné jiné důkazy, které by prokazovaly její nárok. Stěžovatelčinu výpověď označil za nevěrohodnou a informace ve zdravotnické dokumentaci za pravdivé.

[27] Ani v řízeních o žádostech nejsou správní orgány zbaveny povinnosti zjistit skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, ve smyslu § 3 správního řádu. NSS v rozsudku č. j. 4 As 290/2022-42 ve vztahu k zákonu o protiprávních sterilizacích konstatoval, že v případě nároků poškozených žen musí správní orgány postupovat citlivě a s ohledem na situaci žadatelek. Správní orgány by měly žadatelkám vycházet maximálně vstřícně, a to tím spíše, že se na jejich újmě podílel stát, který se svá pochybení snaží alespoň do jisté míry odčinit. V rozsudku č. j. 9 As 61/2023-65 pak NSS uvedl, že důvodová zpráva k zákonu o protiprávních sterilizacích předpokládá, že existenci nároku lze prokazovat nejen zdravotnickou dokumentací vedenou o oprávněné osobě, ale také všemi důkazními prostředky, které mohou přispět k objasnění věci, zejména výpověďmi oprávněné osoby a svědků, znaleckými posudky a odbornými vyjádřeními.

[28] Na rozdíl od některých jiných případů, jimiž se již NSS zabýval, nenastala v případě stěžovatelky situace, že by zdravotnická dokumentace zcela chyběla. Zdravotnická dokumentace byla doložena, správní orgány i městský soud z ní vycházely a na jejím základě zjistily skutkový stav, o němž neměly důvodné pochybnosti.

[29] Judikatura dovodila, že v řízeních o odškodnění protiprávních sterilizací nelze od žadatelek očekávat, že vždy samy nade všechnu pochybnost prokáží naplnění všech zákonných předpokladů pro přiznání odškodnění. Proto v těchto specifických případech postačí, pokud žadatelka přdestře na první pohled myslitelné tvrzení o tom, že podstoupila sterilizaci v rozporu s právem. Musí jít o tvrzení hájitelné, podepřené indiciemi, jež nepřipouštějí jiné racionální vysvětlení situace, než že k protiprávní sterilizaci došlo tak, jak žadatelka tvrdí. Pokud žadatelka tvrdí, že předložená zdravotnická dokumentace není důvěryhodná, a uvede myslitelné tvrzení, pro které budou svědčit zjištěné indicie, musí žalovaný považovat předpoklady pro přiznání peněžité částky podle zákona o protiprávních sterilizacích za splněné, ledaže prokáže, že ke skutečnostem tvrzeným žadatelkou nemohlo dojít (rozsudek NSS č. j. 9 As 61/2023-65, bod 32).

[30] Tvrdí-li tedy žadatelka o odškodnění odlišný průběh skutkového děje, než plyne ze zdravotnické dokumentace, je na žalovaném, aby na první pohled splněné předpoklady pro poskytnutí odškodnění zpochybnil tím, že prokáže existenci odlišné a důvěryhodnější skutkové verze. V řízení o žádostech podle zákona o protiprávních sterilizacích může být k překonání důkazní nouze žadatelek nutné využít řešení v podobě sdíleného důkazního břemene (analogicky nález Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 880/2015, či rozsudek Soudního dvora EU ze dne 17. 7. 2008, *Coleman*, C-303/06, bod 55). Lze tedy očekávat vyšší aktivitu žalovaného při zajišťování důkazů pro zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností.

[31] S ohledem na výše uvedená specifika tedy nelze na řízení o nároku na odškodnění podle zákona o protiprávních sterilizacích mechanicky aplikovat běžné požadavky kladené

pokračování

na řízení o žádostech. Proto nelze po žadatelkách požadovat, aby jen ze své iniciativy označily a doložily veškeré důkazy, které budou protiprávnost provedené sterilizace jednoznačně prokazovat. K naplnění účelu zákona a zajištění účinného prostředku nápravy musí správní orgány rovněž samy činit aktivní kroky ke zjištění stavu věci bez důvodných pochybností (rozsudek NSS č. j. 9 As 61/2023-65, bod 24). Takové kroky lze podřadit pod činnost správního orgánu v souladu se zásadou materiální pravdy podle § 3 správního řádu a zásadou vyhledávací, jež se uplatňují rovněž v řízení o žádosti (rozsudky NSS č. j. 4 As 290/2022-42, ze dne 27. 8. 2014, č. j. 3 Ads 91/2013-47, č. 3133/2014 Sb. NSS, či ze dne 18. 3. 2015, č. j. 3 Ads 112/2014-31).

[32] V posuzované věci měly správní orgány k dispozici stěžovatelčinu kompletní zdravotnickou dokumentaci. Kromě toho však stěžovatelka již v prvotní žádosti o odškodnění poskytla svou verzi skutkových událostí. Popsala, že na ni činila nátlak sociální pracovnice („*Přijela soc. prac. z Třebíče a sdělila, že má známého primaře v nem. Třebíč, abych tam přijela, že se na mě podívá. V případě odmítnutí přijdu o 500 Kč soc. dávku na děti.*“). Sociální pracovnice domluvila schůzku u poskytovatele zdravotnických služeb a současně umístění dětí do dětského domova na dobu stěžovatelčiny hospitalizace. Byla přítomna i v nemocnici a následně od ní stěžovatelka obdržela zvláštní sociální dávku ve výši 2000 Kčs. Stěžovatelka popsala i průběh události v trebičské nemocnici („*Do levé ruky znovu píchane asi narkóza napravo někdo, že mám rychl podepsat papír a uprostřed někdo třetí už mě dělal šilenou – palčivou bolest.*“). Totéž stěžovatelka tvrdila i v rozkladu, kde svá tvrzení ještě více rozvedla, mj. upřesnila, že šlo o sociální pracovnici Okresního národního výboru z Třebíče paní M. Konzistentní popis skutkového děje přdestřela i v řízení před městským soudem, jakož i nyní v řízení o kasační stížnosti.

[33] Za takové situace s ohledem na výše uvedená judikturní východiska nemohli žalovaný a ministr zdravotnictví vycházet výhradně ze zdravotnické dokumentace a stěžovatelčina tvrzení odmítnout s tím, že k nim nenavrhla žádné důkazy. Podle NSS nebylo možné bez dalšího presumovat správnost předložené zdravotnické dokumentace. Žalovaný nejenže stěžovatelčím tvrzením nevěnoval náležitou pozornost, ale ani ji nepoučil o nutnosti prokázat tato tvrzení důkazy. Navíc s ohledem na již zmiňované sdílené důkazní břemeno, jež na toto řízení dopadá, měl žalovaný provést dokazování i z vlastní iniciativy, aby náležitě objasnil skutkový stav. Pokud tak neučinil, nezjistil skutkový stav bez důvodných pochybností. Městský soud pak rozhodl nezákonně, pokud postup žalovaného i ministra zdravotnictví aproboval.

[34] NSS dále uvádí, že § 3 odst. 3 zákona o protiprávních sterilizacích stanoví vyvratitelnou domněnku, že jde o sterilizaci v rozporu s právem, pokud v souvislosti s provedením sterilizace byla oprávněné osobě poskytnuta sociální dávka, jejíž poskytnutí bylo vázáno na podstoupení sterilizace. Není pravdou, že, jak uvedl městský soud, stěžovatelka navrhovala k důkazu pouze listiny, které jsou součástí správního spisu. V rozkladu stěžovatelka uvedla, že si má žalovaný „*vyžádat svědectví dalších osob, nejen ze strany pachatelů, ale také ze stany poškozených.*“ Žalovaný ani ministr zdravotnictví se s námitkou nátlaku ze strany sociální pracovnice nevypořádali. Ze správního spisu ani neplyne, že byla stěžovatelka vyzvána k doplnění svých tvrzení. Ačkoli stěžovatelka v žádosti i v rozkladu označila dotčený úřad – okresní národní výbor i konkrétní úřednici, žalovaný v řízení nepostupoval tak, aby se v rámci sdíleného důkazního břemene pokusil

zajistit důkazní prostředky, a to navzdory tomu, že pokud by se stěžovatelčina verze ukázala jako pravdivá, nárok na poskytnutí jednorázové peněžní částky by jí vznikl.

[35] Nelze tedy souhlasit se žalovaným, podle něhož stěžovatelka nesplnila svou důkazní povinnost. Žalovaný byl v souladu se závěry rozsudku NSS č. j. 9 As 61/2023-65, bod 35, povinen žadatelku srozumitelně poučit o možnostech, jak svá tvrzení podložit, konkrétně jaké dokumenty či jiné důkazy (například svědecké výpovědi) může za tím účelem označit. Následně měl žalovaný v souladu se zásadami materiální pravdy a vyhledávací začít činit kroky ke zjištění stavu věci bez důvodných pochybností, a za tím účelem si vyžádat všechny relevantní podklady včetně zdravotnické dokumentace (což učinil), případně provést svědecké výslechy za účelem ověření žadatelkou předestřených tvrzení (na což rezignoval).

[36] Stěžovatelka dále nesouhlasí se závěrem městského soudu, podle něhož udělila svobodný a informovaný souhlas se sterilizačním zákrokem. Podle § 11 směrnice č. 1/1972 musela osoba podepsat prohlášení, že s provedením sterilizace souhlasí a že byla písemně poučena o tom, do jaké míry je zákrok reparaibilní. Souhlas musel vycházet z úplné a přesné informace o povaze a následcích sterilizace.

[37] Součástí podepsané žádosti o provedení sterilizace je prohlášení, že si je stěžovatelka vědoma trvalosti a nezvratnosti zákroku. Stejně tak je součástí zdravotnické dokumentace i svolení k operaci a ke všem zákrokům, které se během operace ukážou nutnými a potřebnými. Podle NSS se však ve stěžovatelčině zdravotnické dokumentaci nenachází žádný dokument, který by svým obsahem odpovídal svobodnému a informovanému souhlasu ve smyslu § 3 odst. 2 zákona o protiprávních sterilizacích. Aby se o takový souhlas mohlo jednat, musí být osoba srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu a o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaného zdravotního výkonu a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích. Pokud nejsou tyto informace poskytnuty nebo jsou neúplné, nelze následný souhlas považovat za řádný. Svobodný souhlas také znamená, že nebyl udělen pod nátlakem či donucením.

[38] Je pravdou, že v žádosti o provedení sterilizace je uvedeno, že si stěžovatelka jako žadatelka o provedení sterilizace je vědoma toho, že zákrok je trvalý a nezvratný. NSS však v rozsudku ze dne 19. 9. 2024, č. j. 7 As 12/2024-45, bodech 18 až 22, dospěl k závěru, že za informovaný souhlas nelze bez dalšího považovat podpis žádosti o sterilizaci. Nejedná se totiž o dostatečné poučení o všech aspektech a následcích zákroku. Ačkoli se NSS ve věci sp. zn. 7 As 12/2024 zabýval informovaným souhlasem z hlediska právní úpravy zákona o péči o zdraví lidu účinné až od 1. 1. 1992, jeho závěry jsou z hlediska aplikace § 3 odst. 2 zákona o protiprávních sterilizacích přenositelné i na nyní projednávanou věc. Ani z podepsaného svolení k operaci neplyne, jaký zákrok bude stěžovatelce proveden, a nelze z něj vyvodit vědomost stěžovatelky o jeho povaze. Žádost o provedení sterilizace a informovaný souhlas jsou zároveň v projednávané věci jedna a tatáž listina. Prohlášení na dokumentu *Operační vložka chirurgická, „Já podepsaný svoluji k operaci a ke všem zákrokům, které se během operace ukážou nutnými nebo potřebnými.“* podepsané stěžovatelkou a svědkem taktéž nelze považovat za informovaný souhlas ve smyslu § 3 odst. 2 zákona o protiprávních sterilizacích. Ani z tohoto prohlášení není zjevné, jaká operace bude stěžovatelce provedena, ani není patrná konkrétní vědomost stěžovatelky o povaze operace (nehledě na okolnosti,

pokračování

za jakých stěžovatelka podle svých tvrzení zřejmě souhlas udělila a jimiž se bude žalovaný v dalším řízení zabývat).

[39] Stěžovatelčin projev vůle obsažený ve svolení k operaci nenaplnuje obsahové požadavky kladené na svobodný a informovaný souhlas. Nadto kasační soud nepominul, jak stěžovatelka popisovala okolnosti podpisu určitých listin během hospitalizace (srov. výše v bodě [32]). Pokud by správní orgán tato stěžovatelčina tvrzení nevyvrátil, bylo by udělení svobodného souhlasu vyloučeno. Žalovaný ani ministr zdravotnictví však otázku, zda stěžovatelka před provedením sterilizace udělila svobodný a informovaný souhlas, vůbec neposoudili. Tím zatížili řízení vadou spočívající v nedostatečném zjištění skutkového stavu věci.

[40] Podle NSS žalovaný pochybil i v tom, že neposoudil, zda sterilizační komise rozhodovala o žádosti o sterilizaci v dostatečném složení požadovaném směrnicí č. 1/1972. Městský soud k tomu v bodě 71 napadeného rozsudku uvedl, že právní předpisy požadovaly, aby byla sterilizace povolena na základě odborného úsudku. Tímto odborníkem byl v daném případě MUDr. C., přednosta gynekologicko-porodnického oddělení, který žádost o povolení sterilizace coby člen sterilizační komise schválil. Podle městského soudu je z hlediska § 3 odst. 1 zákona o odškodnění za protiprávní sterilizace bezpředmětné, zda byl členem sterilizační komise dále ředitel (MUDr. Š.) nebo lékařský ředitel (MUDr. Š.), či zda byl členem této komise i jiný lékař gynekologicko-porodnického oddělení. Z tvrzených procesních pochybení, byť by k nim mělo dojít v době před provedením zákroku, nelze podle městského soudu vyvozovat protiprávnost sterilizace. Městský soud se však nezabýval tím, zda komise rozhodovala ve složení předepsaném § 5 odst. 1 písm. b) směrnice č. 1/1972. Žalovaný ani ministr zdravotnictví se pak složením sterilizační komise nezabývali vůbec.

[41] Podle § 5 odst. 1 písm. b) a § 10 směrnice č. 1/1972 měli sterilizační komisi tvořit tři členové: ředitel nemocnice, vedoucí lékař nemocničního ženského oddělení a odborný lékař, z jehož oboru je indikace k zákroku. Součástí zdravotnické dokumentace stěžovatelky je listina obsahující jak žádost o povolení sterilizace ze dne 4. 7. 1983 (podepsaná stěžovatelkou), tak i protokol o jednání sterilizační komise z téhož dne. Z protokolu o jednání sterilizační komise vyplývá, že v případě stěžovatelky měla mít sterilizační komise pouze dva členy, a to přednostu gynekologicko-porodnického oddělení (MUDr. Ch.) a ředitele nemocnice (MUDr. Š.). Pod textem jsou uvedena tři jména lékařů (MUDr. Ch. a MUDr. Š.; toto jméno je však přeškrtnuté a nahrazené jménem MUDr. Š.). Na listině jsou však pouze dva podpisy lékařů. Na stejném dokumentu je v jeho spodní části ještě jednou předtištěno jméno přednosta gynekologicko-porodnického oddělení MUDr. Ch., a to vedle data 25. 7. 1983 (tedy až po provedení sterilizace). Na tomto místě není umístěn žádný podpis. Sterilizační komise měla ale podle § 11 směrnice č. 1/1972 o povolení zákroku rozhodnout v tříčlenném složení před samotným zákrokem. Složení sterilizační komise nebylo podle NSS kompletní, neboť chyběl jeden člen, a to odborný lékař, do jehož oboru spadá indikace sterilizace. Z předložené dokumentace tedy plyne, že nebyla splněna ani podmínka řádného složení sterilizační komise. Tuto otázku však žalovaný ani ministr zdravotnictví neposoudili.

[42] NSS se tedy neztotožnil se závěrem městského soudu, podle něhož žalovaný dostatečně zjistil skutkový stav. Žalovaný nevyvinul v součinnosti se stěžovatelkou snahu

zjistit dostatečně skutkový stav a nepostupoval v souladu se zásadou materiální pravdy. Nesplnil ani poučovací povinnost vůči stěžovateli, což bylo s ohledem na specifika tohoto typu řízení nezbytné. Dále nebyla v souladu s judikaturou NSS posouzena otázka, zda stěžovatelka udělila informovaný souhlas a zda o provedení zákroku ještě před jeho provedením rozhodla řádně obsazená sterilizační komise. NSS tedy shledal vady řízení ve smyslu § 103 odst. 1 písm. b) s. ř. s. a dospěl k závěru, že je dán důvod nejen ke zrušení rozsudku městského soudu, ale také rozhodnutí ministra zdravotnictví.

IV. Závěr a náklady řízení

[43] Kasační stížnost je důvodná, a proto NSS podle § 110 odst. 1 věty první s. ř. s. zrušil rozsudek městského soudu. Zároveň v souladu s § 110 odst. 2 písm. a) s. ř. s. zrušil rozhodnutí ministra zdravotnictví, neboť městský soud by musel učinit totéž, a v souladu s § 78 odst. 4 s. ř. s. vrátil věc žalovanému k dalšímu řízení. V dalším řízení je žalovaný vázán právním názorem NSS (§ 78 odst. 5 s. ř. s.).

[44] Žalovaný v dalším řízení zjistí skutkový stav bez důvodných pochybností. Zejména postaví najisto, zda došlo k nátlaku na stěžovatelku ze strany sociální pracovnice. Za tím účelem si vyžádá relevantní podklady, případně provede svědecké výslechy, aby ověřil stěžovatelčina tvrzení. Žalovaný také v souladu s judikaturou NSS posoudí, zda byla sterilizace provedena na základě nezpochybnitelného informovaného souhlasu stěžovatelky (k postupu žalovaného srov. rozsudek NSS č. j. 9 As 61/2023-65, body 35 až 37). Zabývat se bude rovněž tím, zda provedení zákroku předcházela řádná souhlas sterilizační komise.

[45] S ohledem na tento procesní postup rozhodl NSS o náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti i řízení před městským soudem (§ 110 odst. 3 věta druhá s. ř. s.). Podle § 60 odst. 1 ve spojení s § 120 s. ř. s. má stěžovatelka právo na náhradu nákladů řízení, neboť byla ve věci úspěšná. Neúspěšný žalovaný naopak právo na náhradu nákladů řízení nemá.

[46] Náhrada nákladů řízení příslušející stěžovateli se skládá z:

- náhrady za zastupování advokátkou v řízení o žalobě, a to za tři úkony právní služby spočívající v převzetí a přípravě zastoupení, sepsu žaloby a účasti při jednání soudu v délce nepřesahující dvě hodiny [§ 11 odst. 1 písm. a), d) a g) vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, ve znění účinném do 31. 12. 2024]. V souladu s § 9 odst. 4 písm. d) a § 7 bodem 5 advokátního tarifu jde o 3 x 3 100 Kč, tedy 9 300 Kč. K tomu je třeba podle § 13 odst. 4 advokátního tarifu připočíst paušální náhradu hotových výdajů ve výši 3 x 300 Kč, tedy celkově 10 200 Kč. Zástupkyně stěžovatelky je plátcyní daně z přidané hodnoty (DPH), a proto se náhrada za zastupování zvyšuje o tuto daň ve výši 2 142 Kč na **celkových 12 342 Kč**.
- náhrady cestovních výdajů za cestu zástupkyně stěžovatelky na jednání k městskému soudu dne 10. 4. 2024 na trase Brno – Praha a zpět (410 km). Podle § 1 písm. b) vyhlášky č. 398/2023 Sb., použité na základě § 13 odst. 5 advokátního tarifu, činí sazba náhrady za 1 km jízdy u osobních silničních motorových vozidel 5,60 Kč; pro uvedenou vzdálenost je tedy celková výše této náhrady 2 296 Kč. Z technického průkazu vozidla předloženého advokátkou dále

pokračování

plyne průměrná spotřeba paliva (motorové nafty) 5,9 l na 100 km, při uvedené vzdálenosti tedy činí objem spotřebovaných pohonných hmot 24,19 l. Podle § 4 písm. c) vyhlášky činí výše průměrné ceny za 1 litr motorové nafty 38,70 Kč. Náhrada za spotřebované pohonné hmoty tedy celkově činí 936,15 Kč. Celková výše náhrady cestovních výdajů tedy představuje po zaokrouhlení 3 233 Kč. Po navýšení o daň z přidané hodnoty ve výši 679 Kč jde tudíž **celkem o 3 912 Kč**.

- náhrady za promeškaný čas za cestu na jednání u městského soudu z Brna do Prahy a zpět dne 10. 4. 2024 v délce osmi půlhodin; v souladu s § 14 odst. 1 písm. a) a odst. 3 advokátního tarifu ve znění účinném do 31. 12. 2024, jde o 8 x 100 Kč, tedy 800 Kč. I tato částka se zvyšuje o daň z přidané hodnoty ve výši 168 Kč na **celkových 968 Kč**.
- náhrady za zastupování advokátkou v řízení o kasační stížnosti v rozsahu dvou úkonů právní služby spočívajících v sepisu kasační stížnosti a repliky [§ 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu, ve znění účinném do 31. 12. 2024] ve výši 2 x 3 100 Kč spolu s paušální náhradou hotových výdajů ve výši 2 x 300 Kč, tedy celkově 6 800 Kč. I v tomto případě se náhrada za zastupování zvyšuje o DPH ve výši 1 428 Kč na **celkových 8 228 Kč**.

[47] Žalovaný je tedy povinen nahradit stěžovatelce náklady řízení v celkové výši **25 450 Kč**, a to do třiceti dnů od právní moci tohoto rozsudku k rukám její zástupkyně (§ 149 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve spojení s § 64 s. ř. s.).

Poučení: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 31. ledna 2025

Sylva Šiškeová
předsedkyně senátu